

Anna SINIARSKA
Katarzyna WYSOKIŃSKA
IEiB UKSW Warszawa

Świadomość niektórych problemów środowiskowych wśród młodzieży warszawskiej

1. Wstęp

Niniejsza praca dotyczy jednych z najważniejszych współczesnych problemów środowiskowych związanych ze stanem środowiska i rozwojem ekonomicznym. Oparta jest o ankietę opracowaną przez Instytut George H. Gallupa w Princeton w New Jersey (USA). Ankietę tę rozpisano w latach 1991-2 roku i wzięły w niej udział 22 państwa z większości kontynentów, będące na różnym poziomie rozwoju ekonomicznego. Każde państwo reprezentowało minimum tysiąc dorosłych obywateli, co w sumie dało ponad dwadzieścia dwa tysiące obywateli z całego świata. Rezultaty tych badań opublikowano w specjalnym raporcie, który jest podstawą dyskusji wyników niniejszej pracy (Dunlap i wsp., 1992). Część wyników tego raportu jest także dyskutowana w pracy Wolańskiego i Siniarskiej (2001).

Celem niniejszej pracy jest porównanie wiedzy na temat problemów środowiskowych między młodzieżą uczęszczającą do liceów warszawskich, które podzielono na te o niższym i wyższym poziomie nauczania.

2. Materiał będący podstawą badań ankietowych

Materiał niniejszej pracy stanowią chłopcy i dziewczęta w wieku około 19 lat, uczęszczający do klasach maturalnych. Podziału uczniów na dwie grupy o różnym poziomie nauczania dokonano na podstawie rankingu warszawskich liceum, zamieszczonego w Informatorze Gimnazjalisty (IG, 2002). Wymieniono tam sto najlepszych liceów w Warszawie, a kryteria, jakimi kierowano się przy tym podziale dotyczyły skuteczności szkoły w przygotowaniu uczniów do dalszej kariery edukacyjnej, sukcesów w olimpiadach przedmiotowych oraz wyników jesiennych matur próbnych z matematyki i języków obcych.

Pierwszą grupę reprezentują uczniowie ze szkół licealnych o niższym poziomie nauczania, do których zaliczono LXXXIV Liceum Ogólnokształcące im. Bohaterów Narwiku, znajdujące się w dzielnicy Warszawa – Ursus i CVIII Liceum Ogólnokształcące mieszczące się w dzielnicy Warszawa – Włochy. Drugą grupę stanowi młodzież uczęszczająca do szkół o wyższym poziomie nauczania tj. Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Czackiego (7 miejsce w rankingu warszawskim-RW), zlokalizowane w Centrum Warszawy oraz Liceum Ogólnokształcące im. Joachima Lelewela (20 miejsce w RW) w dzielnicy Warszawa – Bielany. Wybór szkół o niższym i wyższym poziomie nauczania był też podyktowany możliwościami przeprowadzenia w nich badań ankietowych. Dyrekcje niektórych szkół nie wyraziły zgody na tego typu badania.

Łącznie zebrany materiał obejmuje 414 uczniów, których liczebność według poziomu nauczania wraz z podziałem na płeć znajduje się w Tabeli 1.

Tabela 1. Liczebność badanych uczniów szkół licealnych w Warszawie.

Poziom nauczania	Chłopcy	Dziewczęta	Σ
Niższy	108	88	196
Wyższy	106	112	218
Σ	214	200	414

Wszystkie pytania ankiety Gallupa były uprzednio testowane w 2003 roku na studentach IV roku Ochrony Środowiska Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Do celów niniejszej pracy spośród 22 pytań, wybranych zostało trzynaście, najbardziej czytelnych i sprawdzających wiedzę respondentów odnośnie problemów środowiskowych w Polsce jak i na świecie¹.

Badania przeprowadzono w każdej klasie maturalnej danej szkoły od października do listopada 2003 roku. Miały one charakter anonimowy oraz uczniowie zajmowali miejsca znajdujące się w pewnym oddaleniu od siebie. Pytania były czytane przed całą klasą, a w przypadku niezrozumienia, lub dodatkowych pytań ze strony uczniów, dokładnie je wyjaśniano.

Ankieta składała się z 5 części. Pierwsza dotyczyła oceny stanu środowiska w Warszawie, w Polsce i na świecie (pytania 1 i 2), druga związana była z działaniami służącymi ochronie środowiska w zależności od poziomu rozwoju ekonomicznego regionu (pytania 3 i 4), trzecia koncentruje się na problemach środowiskowych miasta Warszawy (pytanie 9), czwarta obejmuje przyczyny aktualnego stanu zanieczyszczenia środowiska i działania temu zapobiegające (pytania 5,6,7,8 i 13), oraz piąta część dotyczy metod rozwiązywania problemów środowiskowych (pytania 10, 11, 12).

¹ Zastosowana ankieta jest załączona na końcu pracy. W nawiasach jest podana numeracja pytań w ankiecie Gallupa.

W celu oceny różnic w odpowiedziach między uczniami ze szkół o wyższym i niższym poziomie nauczania jak również między płciami dla całości materiału użyto testu χ^2 w ramach pakietu statystycznego SPSS 8.0 dla Windows.

Wyniki niniejszych badań są przedstawione w dwojaki sposób. Jedne, umieszczone w tabelach, mają charakter porównawczy z wynikami otrzymanymi przez Instytut Galupa dla 22 krajów. W tym przypadku odpowiedzi maturzystów są traktowane całościowo, bez podziału na poziomy nauczania i płeć badanych. Po nich następuje dokładniejsza analiza ważniejszych wyników badań maturzystów, ukazana na rycinach, która uwzględnia podział na poziomy nauczania i płeć, ale tylko wtedy, gdy dla porównywanych grup różnice są istotne statystycznie.

3. Analiza i Dyskusja Wyników

I. Ocena stanu środowiska

I.1. Ocena stanu środowiska w skali światowej, krajowej i lokalnej

Większość ankietowanych obywateli dwudziestu dwóch krajów oceniła jakość środowiska na świecie najgorzej, zaś najlepiej swoje środowisko lokalne (Tabela I.1). Tak wypowiedzieli się obywatele pochodzący głównie z krajów wysoko rozwiniętych. Podobną ocenę reprezentują również badani przez nas warszawscy maturzyści, choć różnice na rzecz poszczególnych regionów są niewielkie. W krajach słabiej gospodarczo rozwiniętych, takich jak: Rosja, Korea, Węgry i Indie, w tym także badana przez Instytut Gallupa Polska, gorzej oceniane było środowisko kraju niż świata. W krajach zamożniejszych otrzymane wyniki są raczej zrozumiałe, gdyż na ochronę środowiska lokalnego przeznaczają się duże środki finansowe. Różnice w wypowiedziach między młodzieżą warszawską i losową grupą osób reprezentującą całą Polskę są prawdopodobnie spowodowane miejscem zamieszkania, statusem społeczno-ekonomicznym i poziomem wiedzy na tematy środowiskowe. Możliwa jest także zmiana poglądów w ciągu minionych ponad dziesięciu lat.

Podobne wyniki do uzyskanych w niniejszej pracy, są również podawane w raporcie opracowanym przez Burgera i Sadowskiego (1994), gdzie polscy respondenci częściej obawiali się zagrożeń środowiskowych występujących na świecie niż we własnym kraju.

Odpowiedzi w zależności od poziomu nauczania ukazują różnice jedynie w przypadku dziewcząt, gdzie uczęszczające do liceów z wyższym poziomem nauczania (WPN) zdecydowanie gorzej oceniają środowisko lokalne i światowe niż uczennice z niższego poziomu nauczania (NPN; Ryc.I.1).

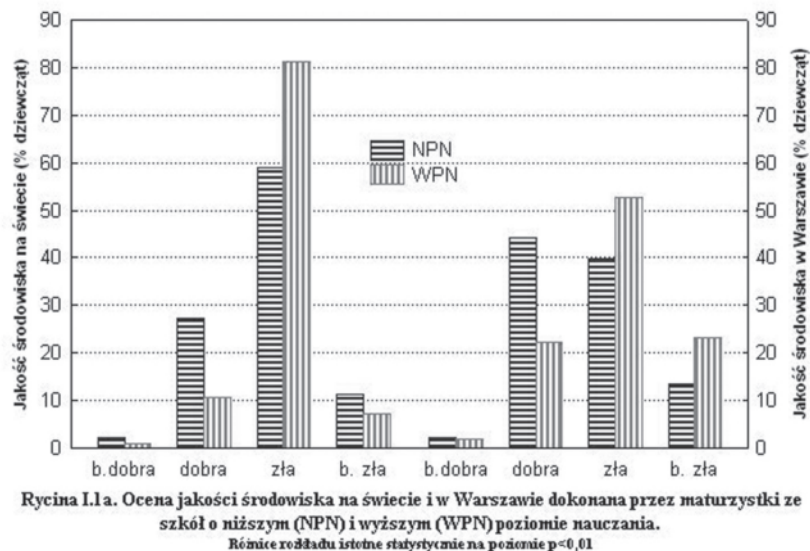
Podobne badania przeprowadzone na uczniach szkół podstawowych i średnich w województwie jeleniogórskim, jednym z najbardziej zanieczyszczonych regionów

w Polsce na skutek rozwoju przemysłu, wykazały absoluty brak świadomości tego stanu rzeczy u tamtejszej młodzieży, która w większości wypowiedziała się za dobrą jakością swojego środowiska (Grabski, 1990). Odmienne wyniki uzyskano ankietując studentów aglomeracji Górnego Śląska, którzy w większości krytycznie ocenili stan swojego środowiska (Wódz, 1993). Nie bez znaczenia wydaje się tu wiek badanych respondentów i być może poziom wiedzy o problemach środowiskowych.

Jest rzeczą zastanawiającą, dlaczego większość ankietowanych obywateli różnych krajów wypowiada się pozytywnie o swoim środowisku lokalnym, natomiast krytykuje stan tego środowiska w skali krajowej czy światowej. Czy jest to wynik lokalnej propagandy, czy podświadome myślenie, że tam gdzie mieszkam musi być dobrze? Alarmujący stan naszego środowiska świadczy, że powinniśmy na te problemy patrzeć bardziej obiektywnie, i to jest też ukłon w kierunku edukacji ekologicznej.

Tabela I.1. Odpowiedzi obywateli różnych krajów na pytanie odnośnie oceny jakości środowiska lokalnego, kraju i świata. Tylko odpowiedzi na rzecz złej i bardzo złej jakości są wzięte pod uwagę. Dane Instytutu Gallupa oraz wyniki własne (podkreślenie).

Kraje	Ocena jakości środowiska (%)		
	Środowisko lokalne (miejsce zamieszkania)	Kraj	Świat
Polska – ogólnie	71	88	73
Rosja	70	88	66
<u>Polska – warszawscy maturzyści</u>	<u>63</u>	<u>67</u>	<u>75</u>
Korea	57	74	66
Węgry	49	72	71
Indie	44	51	42
Turcja	44	42	45
Chile	42	68	88
Brazylia	42	49	64
Meksyk	31	55	70
Japonia	31	52	73
Filipiny	28	52	57
USA	28	46	66
Urugwaj	28	37	73
Wielka Brytania	27	36	76
Holandia	24	45	84
Niemcy	22	42	85
Szwajcaria	20	27	86
Kanada	18	27	79
Finlandia	13	13	73
Dania	12	19	92
Irlandia	11	14	73
Norwegia	10	11	88

I.2. Najistotniejszy problem środowiskowy danego kraju

Odpowiedzi obywateli różnych państw na pytanie otwarte (brak podanych odpowiedzi) odnośnie najważniejszych problemów środowiskowych swojego kraju były podobne. Najczęściej wskazywali oni na skażenie powietrza i zanieczyszczenie wody (Tabela I.2). W Brazylii i na Filipinach wskazano również na problem utraty zasobów naturalnych. Warszawscy maturzyści najczęściej wskazywali na ogólne zanieczyszczenie środowiska, podobnie jak obywatele norwescy i irlandzcy. W drugiej kolejności, podobnie jak w Holandii, Szwajcarii i Niemczech, maturzyści wskazywali na problem odpadów i ich sortowania. Na trzecim miejscu warszawska młodzież wymieniła edukację środowiskową, a konkretnie brak wiedzy o tym jak chronić środowisko. Co ciekawe, to takiej odpowiedzi nie otrzymano w badaniach dwudziestu dwóch krajów, co wskazuje jak bardzo wiedza na temat problemów środowiskowych powinna być w naszym kraju propagowana. Potwierdza to jeszcze fakt, że ponad 25% chłopców i 30% dziewcząt z NPN nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie, w porównaniu z odpowiednio 11% i 15% z WPN.

Na problem zanieczyszczenia środowiska wskazało więcej chłopców i dziewcząt z WPN niż z NPN oraz podobnie odpowiadały dziewczęta w przypadku problemów z odpadami. Natomiast generalnie więcej chłopców niż dziewcząt wskazywało na problemy zanieczyszczenia środowiska, gdy w przypadku odpadów sytuacja była odwrotna (Ryc.I.2a, b i c). Badania prowadzone w Kielcach wskazują, że tamtejsza młodzież maturalna najpoważniejsze zagrożenie dostrzega w dzikich wysypiskach i wskazuje na to więcej dziewcząt niż chłopców (Fundali, 2002).

Reprezentacja całej Polski za najważniejsze problemy uważa skażenie powietrza, zanieczyszczeniem wody i brak sortowania odpadów oraz jest zgodna w tym względzie z opinią uzyskaną w USA.

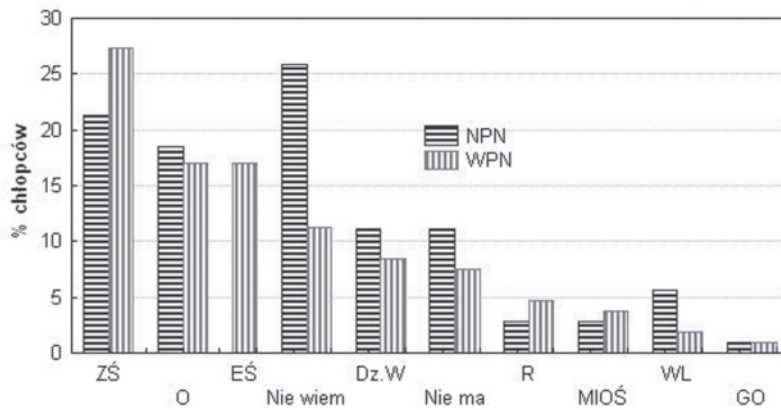
W raporcie porównawczym autorstwa Jerzak i Jerzak (1996) uczniowie szkół europejskich oraz polskich również wskazali na zanieczyszczenia środowiska, jako główne źródło zagrożenia, odpowiednio w 51% i 41%. Wyniki badań, które na zlecenie Instytutu na rzecz Ekorozwoju, zostały zrealizowane przez CBOS potwierdzają, że zatrucie środowiska naturalnego należy do zagrożeń najczęściej wskazywanych przez Polaków w latach 1992-97. W 1992 roku na ten problem wskazywało 76 % obywateli Polski, w 1993 roku 88% a w 1997 roku 78%. Natomiast w 2000 roku już tylko 65% badanych wskazało na powyższy problem, co dało piąte miejsce, za przestępczością, narkomanią, alkoholizmem i chorobami nowotworowymi (Burger, 2000).

Tabela 1.2. Odpowiedzi obywateli różnych krajów na pytanie odnośnie najważniejszych problemów środowiskowych w ich krajach występujących. Dane Instytutu Gallupa oraz wyniki własne (podkreślenie).

Kraje	Najważniejsze problemy środowiskowe (%)		
	Pierwszy	Drugi	Trzeci
Ameryka Północna.			
Kanada	SP 24	ZW 20	GO 17
USA	SP 23	ZW 15	BSO 14
Ameryka Łacińska			
Brazylia	UZN53	ZW 9	SP 6
Chile	SP 33	ZW 22	ZŚ 21
Meksyk	SP 41	ZŚ 12	ZW 7
Urugwaj	SO 22	ZW 21	SP 11
Azja Wschodnia			
Japonia	SP 15	ZŚ 15	SO 14
Korea	ZW 34	SP 25	SO 14
Filipiny	UZN 41	SP 13	ZW 11
Azja			
Indie	SP 49	ZW 13	PP 10
Turcja	SP 29	ZŚ 26	SO 11
Europa Wschodnia			
Węgry	SP 53	ZW 10	TO 9
Polska – ogólnie	SP 46	ZW 23	BSO 12
<u>Polska – warszawscy maturzyści</u>	<u>ZŚ 23</u>	<u>O 17</u>	<u>E 9</u>
Rosja	SP 25	ZŚ 14	TO 12
Skandynawia			
Dania	ZW 36	SP 18	ZŚ 8
Finlandia	SP 32	ZŚ 22	ZW 13
Norwegia	ZŚ 30	SP 19	ZW 5

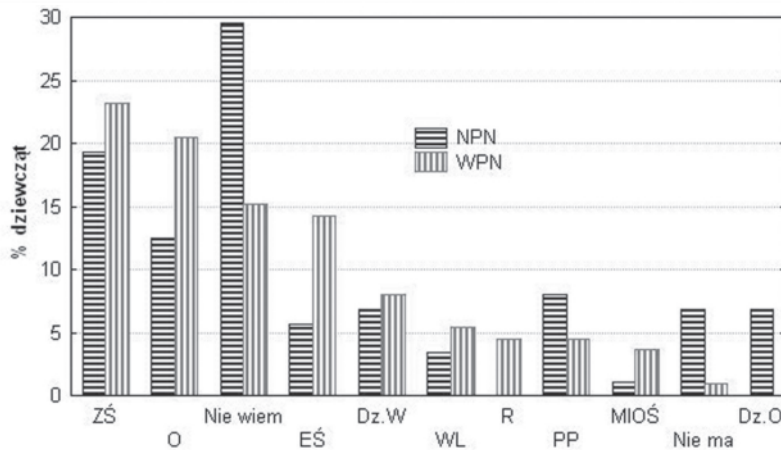
Europa			
Niemcy	SP 31	SO 21	UZN 11
Wielka Brytania	SP 21	ZŚ 15	ZW 13
Irlandia	ZŚ 15	SP 13	ZW 12
Holandia	SP 38	SO 18	ZW 6
Szwajcaria	SP 56	SO 14	UZN 6

Legenda: SP – skażenie powietrza, ZW- zanieczyszczenie wody, UZN – utrata zasobów naturalnych, BSO – brak sortowania odpadów, O – odpady, TO – toksyczne odpady, ZŚ – zanieczyszczenie środowiska, PP – problemy populacyjne, E – edukacja, GO – globalne ocieplenie

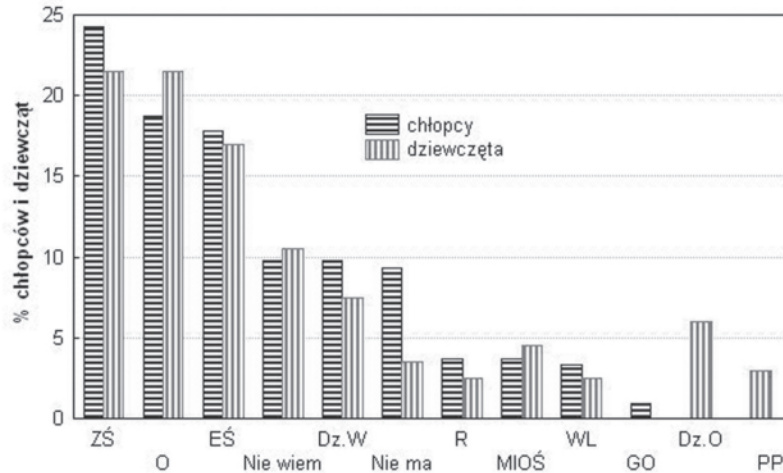
Rycina I.2a. Najistotniejsze problemy środowiskowe naszego kraju wskazane przez maturzystów ze szkół o niższym (NPN) i wyższym (WPN) poziomie nauczania.

Legenda: ZŚ - zanieczyszczenie środowiska; O - odpady; EŚ - edukacja środowiskowa; Dz.W - dziurka wysypiska; R - recykling; MIOŚ - mała ilość oczyszczalni ścieków; WL - wycinanie lasów; GO - globalne ocieplenie; PP - problemy populacyjne; Dz.O - dziura ozonowa
Różnice rozkładu istotne statystycznie na poziomie $p < 0,001$

Rycina I.2b. Najistotniejsze problemy środowiskowe naszego kraju wskazane przez maturzystki ze szkół o niższym (NPN) i wyższym (WPN) poziomie nauczania.

Legenda jak na rycinie I.2a
Różnice rozkładu istotne statystycznie na poziomie $p < 0,001$

Rycina I.2c. Najistotniejsze problemy środowiskowe naszego kraju wskazane przez maturzystów.

Legenda jak na rycinie I.2a

Różnice rozkładu istotne statystycznie na poziomie $p < 0,001$

II. Działania w zakresie ochrony środowiska

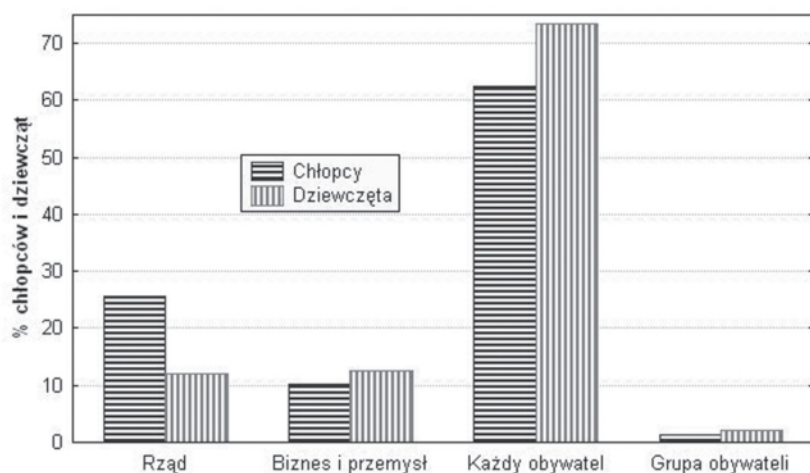
II.1. Odpowiedzialność za działania w ochronie środowiska

Obywatele większości państw badanych przez Instytut Gallupa uważają, że największą odpowiedzialność za ochronę środowiska powinien ponosić rząd. Jedynie przedstawiciele Polski, Korei, Holandii i Finlandii uważają, że powinien za to odpowiadać biznes i przemysł. Odmiennie zdanie mają warszawscy maturzyści, którzy obywateli swojego kraju wymieniają jako tych, którzy powinni odpowiadać za ochronę środowiska (Tabela II.1), natomiast odpowiedzialność rządu zaklasyfikowali na drugim miejscu. Według wyników badań w raporcie Burgera (2000), w Polsce opinia o odpowiedzialności rządu za ochronę środowiska systematycznie malała w latach 1992-2000.

Wśród maturzystów warszawskich brak jest różnic w odpowiedziach ze względu na poziom nauczania, natomiast zdecydowanie więcej dziewcząt niż chłopców chce obarczać odpowiedzialnością za ochronę środowiska pojedynczego obywatela (Ryc. II.1). Podobne wyniki uzyskano wśród młodzieży szkół średnich województwa opolskiego. Uważają oni również, że stan ochrony środowiska zależy w największym stopniu od indywidualnego obywatela oraz także więcej dziewcząt niż chłopców jest tego zdania (Sołdra-Gwiżdż, 2002).

Tabela II.1. Odpowiedzi obywateli różnych krajów na pytanie odnośnie instytucji i osób ponoszących podstawową odpowiedzialność za ochronę środowiska w poszczególnych krajach. Dane Instytutu Gallupa oraz wyniki własne (podkreślenie).

Kraje	Instytucje i osoby ponoszące odpowiedzialność za ochronę środowiska (%)		
	Rząd	Biznes i przemysł	Obywatele
Słabo rozwinięte			
Indie	44	16	34
Filipiny	49	8	43
Turcja	49	23	25
Chile	36	22	39
Polska – ogólnie	33	54	9
<u>Polska – warszawscy maturzyści</u>	<u>19</u>	<u>11</u>	<u>70</u>
Meksyk	41	12	43
Średnio rozwinięte			
Brazylia	26	12	60
Węgry	48	20	25
Urugwaj	42	11	43
Rosja	55	28	9
Korea	31	37	28
Wysoko rozwinięte			
Irlandia	61	16	19
Wielka Brytania	53	26	12
Holandia	35	39	23
Kanada	50	19	23
Niemcy	38	31	25
Dania	37	31	24
USA	44	2	29
Finlandia	40	43	12
Norwegia	57	21	17
Japonia	37	35	16
Szwajcaria	32	29	36

Rycina II.1. Instytucje i osoby ponoszące podstawową odpowiedzialność za ochronę środowiska w naszym kraju wskazane przez warszawskich maturzystów.

Różnice rozkładu istotnie statystycznie na poziomie $p < 0,001$

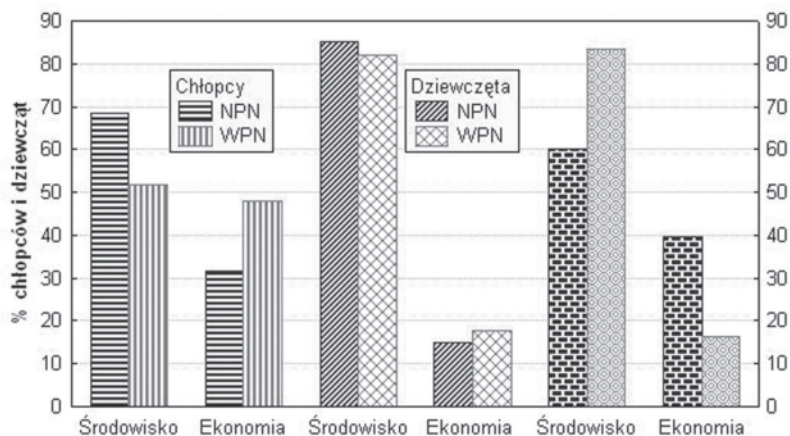
II.2. Co ważniejsze: ochrona środowiska czy rozwój ekonomiczny?

Odpowiedzi na to pytanie przedstawicieli różnych państw są podobne, wskazujące, że ochrona środowiska ma znaczenie priorytetowe względem rozwoju ekonomicznego. Najmniej osób głosowało za taką opcją w Indiach i Turcji (Tabela II.2). W Polsce za większym znaczeniem ochrony środowiska aniżeli rozwoju ekonomicznego wypowiadało się 58% ankietowanych, natomiast wśród maturzystów warszawskich, aż 72% wyraziło taką opinię. Wśród tych ostatnich więcej chłopców z NPN niż WPN jest za priorytetem ochrony środowiska. Czy wskazywałoby to na fakt, że „bardziej wykształcone warstwy społeczeństwa” nastawione są w tym przypadku egoistycznie, a te „mniej wykształcone” – altruistycznie? Zagadnienie to należałoby zbadać na większym materiale. W przypadku różnic w odpowiedzi między płciami, to więcej dziewcząt niż chłopców wypowiadała się ze większym znaczeniem ochrony środowiska (Ryc. II.2).

Wyniki badań przedstawione przez Instytut Na Rzecz Ekorozwoju wskazują, że od 1992 do 2000 roku zmniejszyła się liczba Polaków wybierających ochronę środowiska jako priorytet w stosunku do rozwoju ekonomicznego (Burger, 2000).

Tabela II.2. Odpowiedzi obywateli różnych państw na pytanie, co jest ważniejsze dla danego kraju: ochrona środowiska czy rozwój ekonomiczny. Tylko odpowiedzi wyboru środowiska jako priorytetu są wzięte pod uwagę. Dane Instytutu Gallupa oraz wyniki własne (podkreślenie).

Kraje	Wybór ochrony środowiska kosztem obniżenia rozwoju ekonomicznego (%)
Słabo rozwinięte	
Indie	43
Filipiny	59
Turcja	43
Chile	63
Polska- ogólnie	58
<u>Polska – warszawscy maturzyści</u>	<u>72</u>
Meksyk	72
Średnio rozwinięte	
Brazylia	71
Węgry	53
Urugwaj	64
Rosja	56
Korea	63
Wysoko rozwinięte	
Irlandia	65
Wielka Brytania	56
Holandia	58
Kanada	68
Niemcy	73
Dania	77
USA	59
Finlandia	72
Norwegia	72
Japonia	58
Szwajcaria	62

Rycina II.2. Wskazanie priorytetu: ochrona środowiska czy rozwój ekonomiczny przez maturzystów warszawskich ze szkół o niższym (NPN) i wyższym (WPN) poziomie nauczania oraz zależnie od płci.

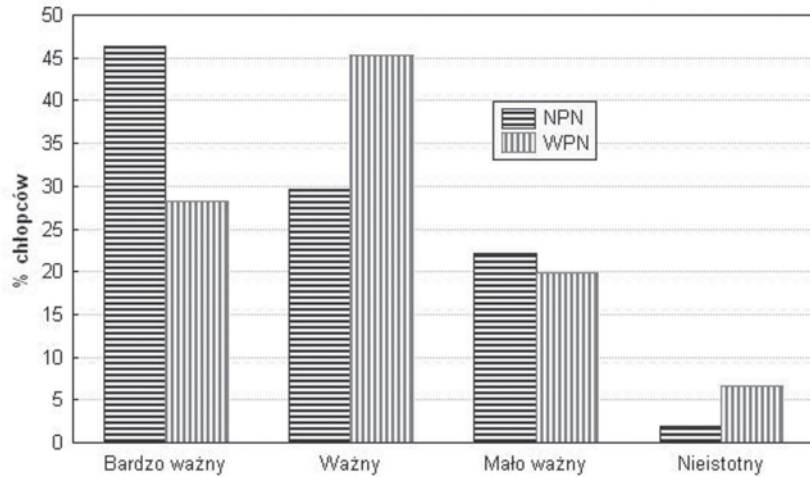
Dla chłopców różnice rozkładu istotne statystycznie na poziomie $p < 0,01$; dla dziewcząt - nieistotne statystycznie; między płciami istotne na poziomie $p < 0,001$

III. Ocena sześciu lokalnych problemów środowiskowych

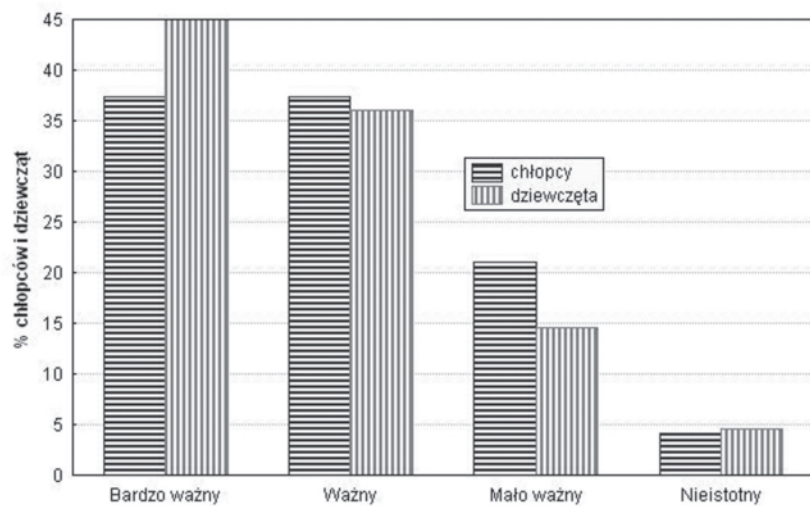
Ciekawie przedstawiają się odpowiedzi obywateli dwudziestu dwóch państw, którzy ocenili każdy z sześciu problemów stanowiących zagrożenie dla ich środowiska lokalnego. Zestawienie w tabeli III.1 uwzględnia tylko te problemy, które zostały wybrane przez ankietowanych jako bardzo ważne. W krajach wysoko rozwiniętych (Skandynawia, Europa Zachodnia i Ameryka Północna) niewielki procent badanych uważało, że problemy takie jak: niska jakość wody i powietrza, skażona gleba, nieodpowiednie odprowadzanie ścieków, przeludnienie i hałas są problemami bardzo ważnymi w ich miejscowości. Większość obywateli pozostałych krajów na pierwszy plan wysunęło problem nieodpowiedniego odprowadzania ścieków. Przedstawiciele Polski uważali, że największym problemem ich lokalnego środowiska jest niska jakość wody i powietrza. Tak samo uważają obywatele Indii, Brazylii i Rosji. Podobnie, choć w nieco mniejszym procencie, uważają ankietowani maturzyści w przypadku Warszawy. Wśród nich chłopcy z NPN są bardziej zaniepokojeni jakością wody niż chłopcy z WPN, jak również dziewczęta bardziej niż chłopcy (Ryc.III.1a i b). W przypadku jakości powietrza brak jest różnic istotnych statystycznie między porównywanymi grupami maturzystów.

Tabela III.1. Odpowiedzi obywateli na pytanie odnośnie oceny ważności różnych problemów środowiskowych w ich krajach. Tylko odpowiedzi na rzecz bardzo ważnych są wzięte pod uwagę. Dane Instytutu Gallupa oraz wyniki własne (podkreślenie).

Kraje	Problemy środowiskowe lokalnej miejscowości (%)					
	Niska jakość wody	Niska jakość powietrza	Skażona gleba	Nieodpowiednie odprowadzanie ścieków	Przeludnienie	Duży hałas
Ameryka Płn.						
Kanada	17	16	11	21	6	5
USA	22	18	12	18	11	7
Ameryka Łacińska						
Brazylia	43	30	24	49	21	24
Chile	13	18	17	34	9	17
Meksyk	25	21	25	39	23	23
Urugwaj	7	9	9	25	8	10
Azja Wschodnia						
Japonia	14	12	9	15	5	8
Korea	35	32	14	40	18	28
Filipiny	23	12	11	30	19	13
Azja						
Indie	49	53	19	45	45	49
Turcja	42	37	27	62	38	29
Europa Wschodnia						
Węgry	15	19	12	17	5	9
Polska – ogólnie	62	61	51	55	10	24
Polska – warszawscy maturzyści	<u>41</u>	<u>40</u>	<u>25</u>	<u>39</u>	<u>16</u>	<u>29</u>
Rosja	39	40	29	40	10	12
Skandynawia						
Dania	5	4	4	3	1	3
Finlandia	17	19	15	12	4	4
Norwegia	13	12	10	11	8	9
Europa						
Niemcy	15	21	15	15	11	16
Wielka Brytania	23	21	14	21	14	17
Irlandia	16	10	8	13	6	5
Holandia	1	5	5	2	5	4
Szwajcaria	7	15	5	8	9	16

Rycina IIIa. Ocena problemu niskiej jakości wody przez warszawskich maturzystów ze szkół o niższym (NPN) i wyższym (WPN) poziomie nauczania.
Różnice rozkładu istotne statystycznie na poziomie $p < 0,05$

Rycina IIIb. Ocena problemu niskiej jakości wody przez warszawskich maturzystów.
Różnice rozkładu istotne statystycznie na poziomie $p < 0,05$

IV. Przyczyny obecnego stanu zanieczyszczenia środowiska i działania zapobiegające

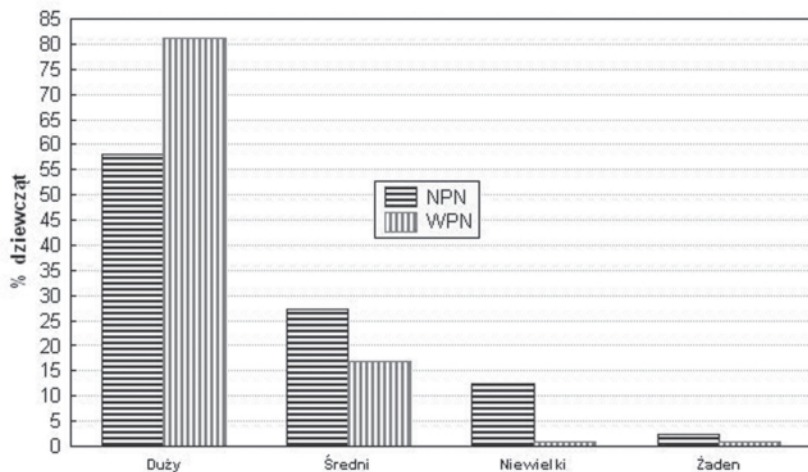
IV.1. Przyczyny stanu zanieczyszczenia środowiska w poszczególnych krajach

Ocena przyczyn, które mają największy wpływ na stan zanieczyszczenia środowiska dokonana przez przedstawicieli dwudziestu dwóch państw jest przedstawiona w tabeli IV.1. Wynika z niej, że większość ankietowanych, z sześciu różnych

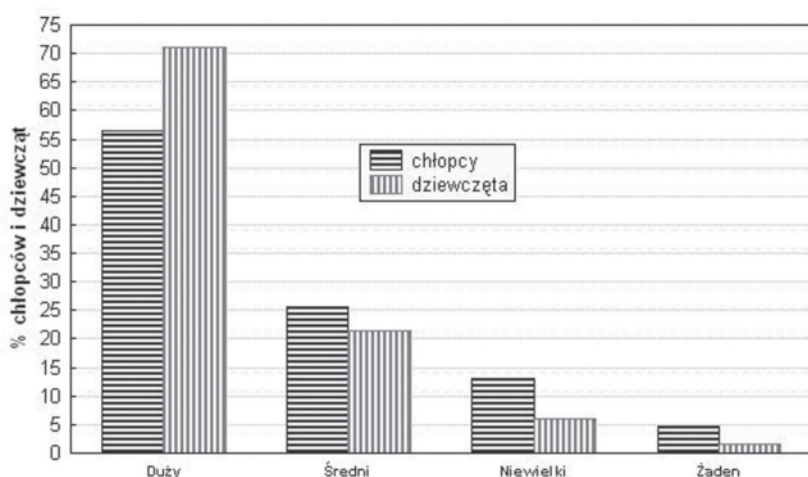
przyczyn odpowiedzialnych za stan zanieczyszczenia środowiska, w największym stopniu obwinia rzemiosło i przemysł. Podobne wyniki uzyskano dla Polski. W części krajów wysoko rozwiniętych (Kanada, Niemcy, Dania, USA, Norwegia, Szwajcaria) oraz na Filipinach za jedną z ważniejszych przyczyn zanieczyszczenia uważane też były odpady. Także warszawscy maturzyści w pierwszej kolejności za stan zanieczyszczenia środowiska obarczają odpady, zaś na drugim miejscu winią o to rzemiosło i przemysł. W odpowiedziach tych nie ma różnic wśród chłopców w zależności od poziomu nauczania, natomiast więcej dziewcząt z WPN oraz więcej dziewcząt niż chłopców ogółem wyraża taką opinię (Ryc. IV.1a i b).

Tabela IV.1. Odpowiedzi obywateli na pytanie odnośnie przyczyn, z których mogły wyniknąć problemy środowiskowe w ich krajach. Tylko odpowiedzi odnośnie dużego wpływu zostały wzięte pod uwagę. Dane Instytutu Gallupa oraz wyniki własne (podkreślenie).

Kraj	Przyczyny obecnego stanu zanieczyszczenia środowiska (%)					
	Przeludnienie	Rząd	Odpady	Poziom wykształcenia	Rzemiosło i przemysł	Osiągnięcia technologiczne
Słabo rozwinięte						
Indie	74	43	47	61	56	43
Filipiny	65	48	66	54	61	64
Turcja	56	54	57	75	69	62
Chile	28	27	54	66	71	59
Polska – ogólnie	7	39	36	38	70	69
Polska – warszawscy maturzyści	<u>20</u>	<u>50</u>	<u>63</u>	<u>34</u>	<u>52</u>	<u>40</u>
Meksyk	64	52	69	68	72	69
Średnio rozwinięte						
Brazylia	30	47	58	61	70	60
Węgry	12	26	37	28	64	56
Urugwaj	17	45	34	68	77	63
Rosja	17	55	54	48	69	63
Korea	32	50	61	41	73	58
Wysoko rozwinięte						
Irlandia	13	37	57	47	61	53
Wielka Brytania	25	37	60	39	65	53
Holandia	12	12	31	8	40	20
Kanada	12	39	68	42	63	53
Niemcy	32	40	68	30	68	53
Dania	4	16	44	15	35	24
USA	36	45	73	53	69	50
Finlandia	5	20	40	15	49	31
Norwegia	6	18	47	21	47	34
Japonia	11	30	41	23	46	35
Szwajcaria	20	19	56	17	44	34

Rycina IV.1a. Ocena wpływu odpadów na zanieczyszczenie środowiska w Polsce dokonana przez warszawskie maturzystki ze szkół o niższym (NPN) i wyższym (WPN) poziomie nauczania. Różnice rodzaju istotne statystycznie na poziomie $p < 0,001$

Rycina IV.1b. Ocena wpływu odpadów na zanieczyszczenie środowiska w Polsce dokonana przez warszawskich maturzystów. Różnice rodzaju istotne statystycznie na poziomie $p < 0,01$

IV.2. Działania dla rządów, pomocne w rozwiązywaniu problemów środowiskowych

Działania, które mogłyby być pomocne dla rządu w celu rozwiązywania problemów środowiskowych obejmowały sześć wskazań (Tabela IV.2). Dziesięć państw, w tym Polska opowiedziało się za bardziej restrykcyjnym prawem dla rzemiosła i przemysłu. Podobnie uważają warszawscy maturzyści. Na drugim

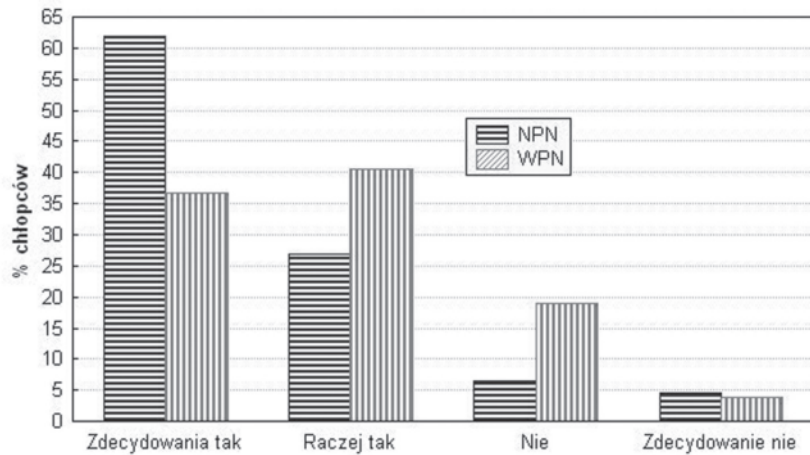
miejscu wskazaniem dla rządu był zakaz sprzedaży niebezpiecznych produktów, za którym wypowiedziały się głównie państwa wysoko rozwinięte. Obywatele niektórych państw byli za popieraniem badań naukowych na pierwszym miejscu i należą do nich Filipiny, Meksyk, Wielka Brytania, Dania i Finlandia. Także Polacy wskazywali na ważność badań naukowych na równi z restrykcjami dla rzemiosła i przemysłu.

Wyniki niniejszych badań wskazują, że więcej chłopców z NPN jest zdecydowanie za bardziej restrykcyjnym prawem dla rzemiosła i przemysłu niż chłopców z WPN oraz uważa tak więcej dziewcząt niż chłopców (Ryc.IV.2a i b).

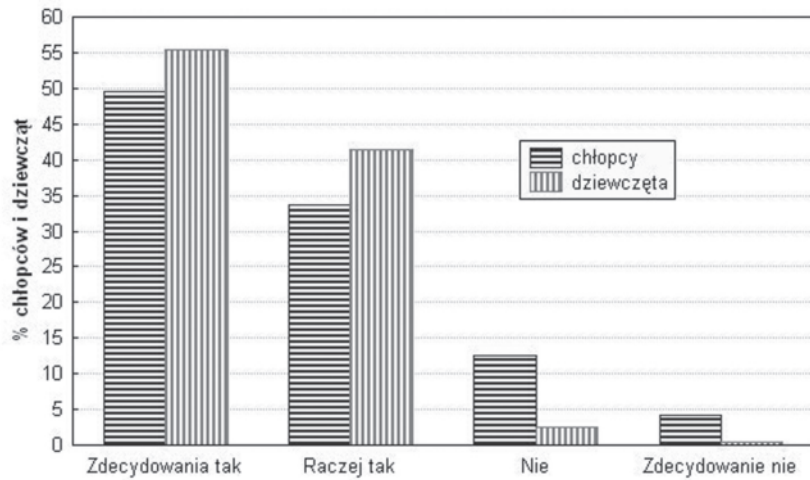
Tabela IV.2. Odpowiedzi obywateli na pytanie odnośnie działań pomocnych dla rządów ich krajów w rozwiązywaniu problemów środowiskowych. Tylko odpowiedzi zdecydowanie za tymi działaniami są wzięte pod uwagę. Dane Instytutu Gallupa oraz wyniki własne (podkreślenie).

Kraje	Działania pomocne w rozwiązywaniu problemów środowiskowych (%)					
	Bardziej restrykcyjne prawo dla rzemiosła i przemysłu	Bardziej restrykcyjne prawo dla obywateli	Kontrola urodzeń	Popieranie badań naukowych	Ograniczenie eksportu bogactw naturalnych	Zakaz sprzedaży niebezpiecznych produktów
Słabo rozwinięte						
Indie	69	60	71	55	35	51
Filipiny	68	66	69	70	54	47
Turcja	76	74	69	75	52	47
Chile	73	65	49	73	42	78
Polska ogólnie	54	53	42	54	40	49
<u>Polska – warszawscy maturzyści</u>	<u>52</u>	<u>36</u>	<u>17</u>	<u>51</u>	<u>20</u>	<u>29</u>
Meksyk	71	72	71	74	60	73
Średnio rozwinięte						
Brazylia	82	77	73	78	52	66
Węgry	51	39	20	48	24	50
Urugwaj	83	83	77	80	55	89
Rosja	85	77	22	67	63	65
Korea	79	60	31	76	44	65
Wysoko rozwinięte						
Irlandia	68	58	45	66	32	68
W i e l k a Brytania	67	42	51	68	33	65
Holandia	65	45	20	54	19	57
Kanada	68	50	63	61	34	69
Niemcy	74	49	37	67	31	69
Dania	44	43	13	59	14	59

USA	57	44	51	59	41	62
Finlandia	38	31	13	57	16	44
Norwegia	44	45	18	51	18	56
Japonia	48	25	41	47	11	47
Szwajcaria	47	37	17	55	17	62

Rycina IV.2a. Odpowiedzi warszawskich maturzystów ze szkół o niższym (NPN) i wyższym (WPN) poziomie nauczania na pytanie czy konieczne są bardziej restrykcyjne prawo dla rzemiosła i przemysłu w celu rozwiązywania problemów środowiskowych?
Różnice rozkładu istotne statystycznie na poziomie $p < 0,001$

Rycina IV.2b. Odpowiedzi warszawskich maturzystów na pytanie czy konieczne są bardziej restrykcyjne prawo dla rzemiosła i przemysłu w celu rozwiązywania problemów środowiskowych?
Różnice rozkładu istotne statystycznie na poziomie $p < 0,001$

IV.3. Wzrost kosztów produkcji rzemieślniczej i przemysłowej jako konsekwencja zwiększonych wydatków na ochronę środowiska

Za gotowością płacenia wyższych cen za produkty, aby rzemieślnicy i przemysł mogli lepiej chronić środowisko naszego życia była większość ankietowanych z państw wysoko rozwiniętych (z wyjątkiem Japoni). Reprezentanci Filipin, Polski, Turcji, Węgier, Rosji i Japoni, czyli w większości krajów słabo i średnio rozwiniętych, wypowiedzieli się w większości przeciwko płaceniu wyższych cen za produkty (Tabela IV.3). Natomiast nieco więcej niż połowa warszawskich maturzystów, podobnie jak przedstawiciele krajów wysoko rozwiniętych, wyrazili zgodę na takie działania.

Wyniki niniejszych badań wskazują również, że nieco więcej maturzystów z WPN oraz więcej dziewcząt niż chłopców dla całości materiału wyraża zgodę na płacenie wyższych cen, ale różnice te nie są istotne statystycznie. Badania CBOS-u wykazały natomiast, że wśród Polaków maleje chęć płacenia większych cen za różnego rodzaju produkty celem zdobycia funduszy na ochronę środowiska. W 1993 roku gotowość taką wyraziło 83% ankietowanych, w 1997 – 85%, a w 2000 – 78% (Burger, 2000), a więc warto się zastanowić czy ma na to wpływ zjawisko ubożenia ogółu społeczeństwa, czy też zwiększanie potrzeb „konsumpcyjnych” nad „bytowymi” (mieć nad być).

Tabela IV.3. Odpowiedzi obywateli różnych krajów na pytanie odnośnie zgody na płacenie wyższych cen za produkty, aby producent miał środki finansowe dla celów ochrony środowiska. Tylko odpowiedzi pozytywne są wzięte pod uwagę. Dane Instytutu Gallupa oraz wyniki własne (podkreślenie).

Kraje	Zgoda na płacenie wyższych cen za produkty by chronić środowisko (%)
Słabo rozwinięte	
Indie	56
Filipiny	30
Turcja	44
Chile	64
Polska – ogólnie	49
Polska – warszawscy maturzyści	<u>51</u>
Meksyk	59
Średnio rozwinięte	
Brazylia	53
Węgry	49
Urugwaj	55
Rosja	39
Korea	71

Wysoko rozwinięte	
Irlandia	60
Wielka Brytania	70
Holandia	65
Kanada	61
Niemcy	59
Dania	78
USA	65
Finlandia	53
Norwegia	73
Japonia	31
Szwajcaria	70

IV.4. Wpływ indywidualny i grupowy na rozwiązywanie problemów środowiskowych

Wpływ grupy obywateli, w porównaniu z działaniami indywidualnymi, na rozwiązywanie problemów środowiskowych został oceniony odmiennie przez mieszkańców ankietowanych państw w raporcie Gallupa (Tabela IV.4). Obywatele krajów wysoko rozwiniętych uważali, że wpływ ten jest duży. W większości krajów słabo i średnio rozwiniętych ankietowani twierdzili, że wpływ ten jest bardzo duży. Natomiast Polska i Węgry należą do jedynych państw, których obywatele wypowiedzieli się w większości za małym wpływem grupy obywateli na ten problem.

Młodzież warszawska opowiedziała się w większości za bardzo dużym wpływem grupy obywateli na rozwiązywanie problemów środowiskowych i nie stwierdzono istotnych różnic w zależności od poziomu wykształcenia i płci.

Tabela IV.4. Odpowiedzi na pytanie odnośnie wpływu grupy obywateli na rozwiązywanie problemów środowiskowych. Dane Instytutu Gallupa oraz wyniki własne (podkreślenie).

Kraj	Wpływ grupy obywateli na rozwiązywanie problemów środowiskowych (%)			
	Bardzo duży	Duży	Mały	Żaden
Słabo rozwinięte				
Indie	39	41	14	3
Filipiny	57	36	5	1
Turcja	51	28	11	4
Chile	47	33	16	3
Polska – ogólnie	17	25	36	16
<u>Polska – warszawscy maturzyści</u>	<u>48</u>	<u>34</u>	<u>15</u>	<u>4</u>
Meksyk	59	27	7	4

Średnio rozwinięte				
Brazylia	47	28	15	7
Węgry	9	20	40	26
Urugwaj	41	32	17	7
Rosja	17	30	28	15
Korea	48	46	4	>0,05
Wysoko rozwinięte				
Irlandia	43	33	15	4
Wielka Brytania	30	40	22	6
Holandia	17	51	24	4
Kanada	43	44	10	2
Niemcy	13	52	25	5
Dania	22	44	24	8
USA	38	43	12	3
Finlandia	19	42	35	1
Norwegia	43	38	11	4
Japonia	11	40	25	7
Szwajcaria	36	47	14	1

IV.5. Indywidualny wkład w ochronę środowiska

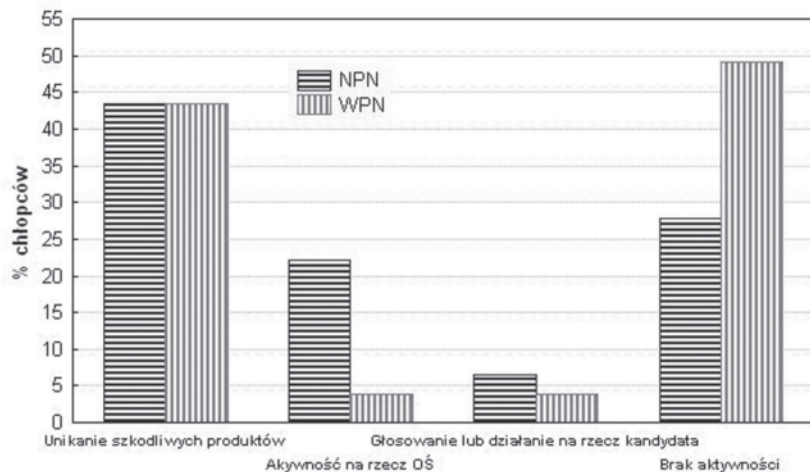
Jak wynika z danych przedstawionych w tabeli IV.5, udział obywateli 22 krajów w różnego rodzaju akcjach na rzecz ochrony środowiska polega przede wszystkim na unikaniu używania szkodliwych produktów. Na drugim miejscu znajduje się odwiedź wskazująca, że obywatele starają się głosować na kandydata zajmującego się ochroną środowiska. W najmniejszym stopniu ankietowani przyznają się, że działają w organizacjach na rzecz ochrony środowiska.

Większość warszawskich maturzystów unika używania szkodliwych produktów. Na drugim miejscu jest jednak deklaracja działania w organizacji, podobnie jak wypowiedzieli się obywatele Filipin i Korei. Wyniki te dla młodzieży polskiej raczej nie dziwią, gdyż większość licealistów nie miała jeszcze możliwości wzięcia udziału w wyborach parlamentarnych czy samorządowych

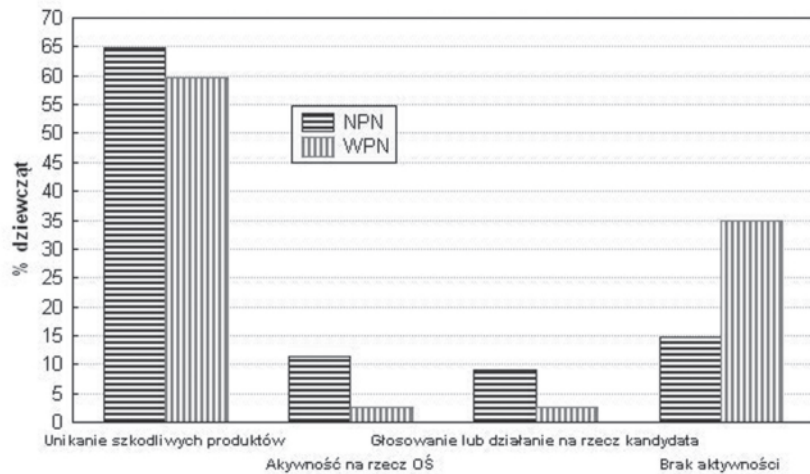
Główne różnice między poziomami nauczania wśród maturzystów warszawskich dotyczą działania w organizacjach na rzecz ochrony środowiska, do której przyznaje się więcej chłopców z NPN niż z WPN natomiast aż 49% chłopców i 35% dziewcząt z WPN nie przejawia żadnej aktywności (w NPN jest to odpowiednio 30% i 15%; Ryc.IV.5a,b,c). Także więcej dziewcząt niż chłopców unika używania szkodliwych produktów. Podobne wyniki uzyskano w trakcie badań młodzieży szkół średnich na Opolszczyźnie (Sołdra-Gwiżdż, 2002), gdzie częsta forma aktywności na rzecz ochrony środowiska polegała na unikaniu używania szkodliwych produktów. Czyniło to także więcej dziewcząt niż chłopców (odpowiednio 51 i 40,5%).

Tabela IV.5. Odpowiedzi obywateli na pytanie odnośnie uczestnictwa w trzech rodzajach akcji na rzecz ochrony środowiska. Dane Instytutu Gallupa oraz wyniki własne (podkreślenie).

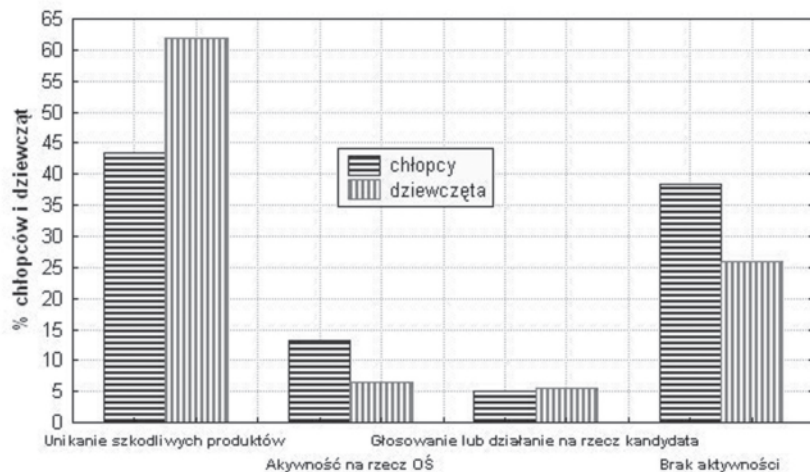
Kraje	Udział w akcjach na rzecz ochrony środowiska %		
	Unikanie szkodliwych produktów	Działanie w organizacji	Głosowanie lub działanie na rzecz kandydata%
Ameryka Północna			
Kanada	77	12	15
USA	57	11	19
Ameryka Łacińska			
Brazylia	26	4	9
Chile	75	10	13
Meksyk	49	8	11
Urugwaj	49	6	7
Azja Wschodnia			
Japonia	40	4	14
Korea	49	10	6
Filipiny	56	42	12
Azja			
Indie	27	18	19
Turcja	50	8	22
Europa Wschodnia			
Węgry	41	6	12
Polska – ogólnie	41	9	22
<u>Polska – warszawscy maturzyści</u>	<u>52,4</u>	<u>9,9</u>	<u>5,3</u>
Rosja	42	3	24
Skandynawia			
Dania	65	10	18
Finlandia	72	5	21
Norwegia	70	6	23
Europa			
Niemcy	81	10	18
Wielka Brytania	75	10	10
Irlandia	63	9	17
Holandia	68	7	21
Szwajcaria	83	9	32

Rycina IV.5a. Uczestnictwo w akcjach na rzecz ochrony środowiska przez warszawskich maturzystów ze szkół o niższym (NPN) i wyższym (WPN) poziomie nauczania. Różnice rodzaju istotne statystycznie na poziomie $p < 0,001$.

Rycina IV.5b. Uczestnictwo w akcjach na rzecz ochrony środowiska przez warszawskie maturzystki ze szkół o niższym (NPN) i wyższym (WPN) poziomie nauczania. Różnice rodzaju istotne statystycznie na poziomie $p < 0,001$.

Rycina IV.5c. Uczestnictwo w akcjach na rzecz ochrony środowiska przez warszawskich maturzystów.

Różnice rodzaju istotne statystycznie na poziomie $p < 0,001$

V. Globalne rozwiązywanie problemów środowiskowych

V.1. Problemy środowiskowe w skali światowej

Odpowiedzi przedstawiceli dwudziestu dwóch krajów, którzy oceniali różne problemy środowiskowe na świecie znajdują się w tabeli V.1. Pod uwagę zostały wzięte tylko problemy, które oceniono jako bardzo ważne. Ankietowani z krajów skandynawskich, Europy Zachodniej (z wyjątkiem Irlandii), Brazylii, Filipin oraz warszawscy maturzyści za najważniejszy problem świata uważali ginięcie lasów i dżungli tropikalnych. Na uwagę zasługuje fakt, że nie przypadkowo 78% Brazylijczyków opowiedziało się za tym problemem, gdyż właśnie w tym zakątku świata wyrąb olbrzymich połąci dżungli tropikalnych jest porównywany do niszczenia „płuc świata”. Reprezentanci Ameryki Północnej, Polski, Rosji oraz Irlandii w większości za bardzo ważny potraktowali problem zanieczyszczenia wód, jezior i oceanów. Na skażenie powietrza, jako najważniejszy problem, wskazali obywatele Korei, Indii, Turcji i Węgier. Za dziurę ozonową byli natomiast obywatele Chile, Urugwaju i Japonii. Jedynie obywatele Meksyku uważali, że najważniejszym problemem środowiskowych na świecie jest ginięcie roślin i zwierząt.

Odpowiedzi młodzieży warszawskiej nie różniły się istotnie między dwoma poziomami nauczania oraz płciami.

Tabela V.1. Odpowiedzi obywateli różnych krajów na pytanie odnośnie oceny ważności problemów środowiskowych nękających cały świat. Tylko odpowiedzi na rzecz bardzo ważnych są wzięte pod uwagę. Dane Instytutu Gallupa oraz wyniki własne (podkreślenie).

Kraje	Problemy środowiskowe na świecie (%)						
	Zanieczyszczenie środowiska i skażenie powietrza	Zanieczyszczenie wód, jezior i oceanów	Erozja gleby, utrata ziemi	Ginięcie roślin i zwierząt	Ginięcie lasów i dżungli tropikalnych	Glo-balne ocieplenie	Dziura ozono-wa
Ameryka Północna.							
Kanada	61	77	57	57	70	58	70
USA	60	71	54	50	63	47	56
Ameryka Łacińska							
Brazylia	70	69	56	74	78	71	74
Chile	73	77	64	72	72	59	78
Meksyk	77	78	77	81	80	62	71
Urugwaj	78	77	69	76	80	70	84
Azja Wschodnia							
Japonia	43	43	29	37	47	47	55
Korea	55	49	27	33	24	47	54
Filipiny	49	46	42	45	65	40	36
Azja							
Indie	64	50	35	48	54	36	40
Turcja	72	61	54	61	63	45	59
Europa Wschodnia							
Węgry	54	53	42	47	46	33	47
Polska – ogólnie	78	80	73	76	72	60	67
<u>Polska – warszawscy matu-rzyści</u>	<u>44</u>	<u>57,7</u>	<u>34,5</u>	<u>51,9</u>	<u>59,7</u>	<u>40,3</u>	<u>51,7</u>
Rosja	71	74	63	61	65	41	59
Skandynawia							
Dania	61	72	42	62	84	55	65
Finlandia	58	67	52	48	71	34	61
Norwegia	69	55	61	80	66	66	70
Europa							
Niemcy	61	70	55	69	80	73	78
Wielka Brytania	52	72	51	60	79	62	65
Irlandia	63	74	52	55	67	63	68
Holandia	30	43	36	45	70	36	47
Szwajcaria	62	69	46	61	78	62	68

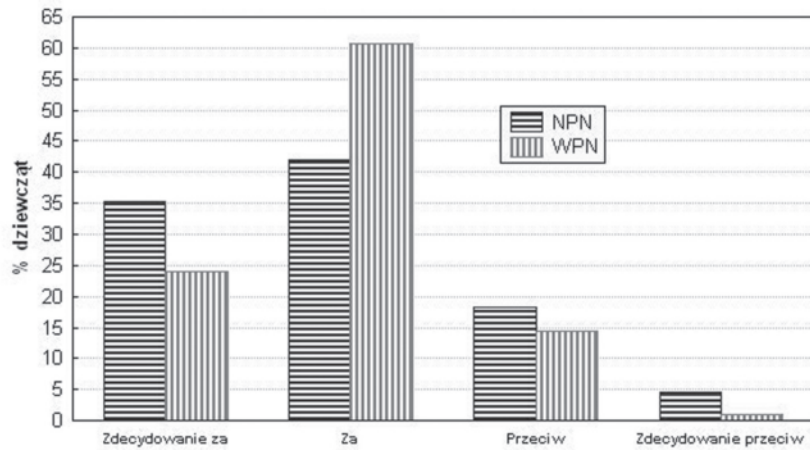
V.2. Wkład finansowy rządów poszczególnych krajów w rozwiązywaniu globalnych problemów środowiskowych

W Tabeli V.2 przedstawione zostały pozytywne opinie obywateli 22 krajów odnośnie wkładu finansowego rządu do międzynarodowej agencji w celu rozwiązywania globalnych problemów środowiskowych. Obywatele wszystkich krajów (zwłaszcza wysoko rozwiniętych) w większości wyrazili zgodę na takie działania ze strony ich państwa. Polska w tym rankingu zajmuje trzynaste, natomiast warszawska młodzież dziewiętnaste miejsce.

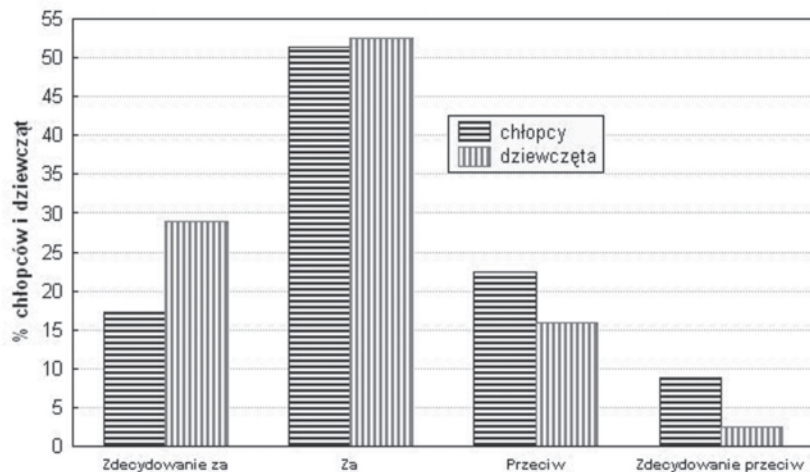
Taką postawę wśród młodzieży warszawskiej wybiera istotnie więcej dziewcząt z WPN niż z NPN, jak również więcej badanych dziewcząt niż chłopców (Ryc. V.2a i b)

Tabela V.2. Odpowiedzi obywateli różnych krajów na pytanie odnośnie opinii dotyczącej wkładu finansowego poszczególnych krajów do międzynarodowej agencji w celu rozwiązywania globalnych problemów środowiskowych. Tylko pozytywne odpowiedzi są wzięte pod uwagę. Dane Instytutu Gallupa oraz wyniki własne (podkreślenie).

Kraje	Opinie za wkładem finansowym każdego kraju (%)
1. Finlandia	90
2. Holandia	89
3. Wielka Brytania	89
4. Węgry	84
5. Korea	82
6. Norwegia	82
7. Niemcy	82
8. Rosja	79
9. Irlandia	79
10. Szwajcaria	79
11. Japonia	78
12. Dania	78
13. Polska – ogólnie	78
14. Meksyk	77
15. Kanada	77
16. Turcja	75
17. Indie	75
18. Filipiny	75
<u>19. Polska – warszawscy maturzyści</u>	<u>75</u>
20. USA	74
21. Chile	69
22. Urugwaj	61
23. Brazylia	57

Rycina V.2a. Opinia warszawskich maturzystek ze szkół o niższym (NPN) i wyższym (WPN) poziomie nauczania odnośnie wkładu finansowego Polski do międzynarodowej agencji w celu rozwiązywania globalnych problemów środowiskowych.
Różnice rozkładu istotne statystycznie na poziomie $p < 0,05$

Rycina V.2b. Opinia warszawskich maturzystów odnośnie wkładu finansowego Polski do międzynarodowej agencji w celu rozwiązywania globalnych problemów środowiskowych.
Różnice rozkładu istotne statystycznie na poziomie $p < 0,001$

V.3. Odpowiedzialność krajów za obecny stan zanieczyszczenia środowiska

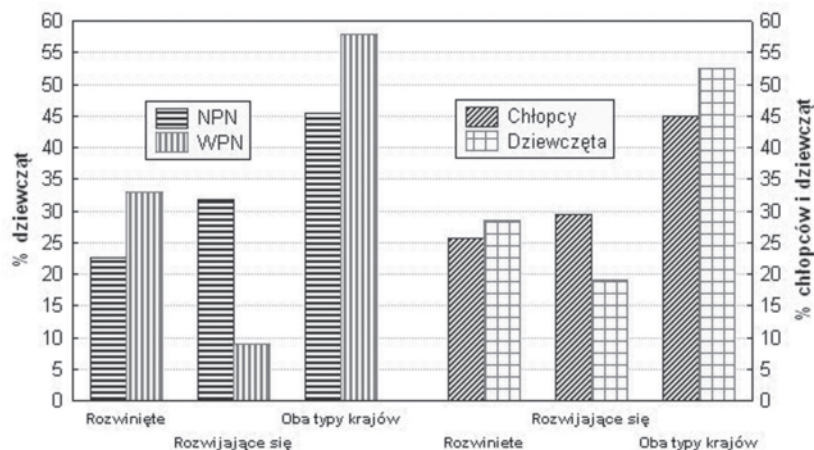
Wyniki dotyczące wskazania krajów, które są odpowiedzialne za problemy środowiskowe przedstawione są w tabeli V.3. Większość obywateli krajów o niskim i średnim poziomie ekonomicznym oraz warszawscy maturzyści wskazali zarówno kraje rozwijające się jak i rozwinięte jako odpowiedzialne za problemy

środowiskowe świata. Natomiast ankietowani z Turcji, Polski oraz z większości państw wysoko uprzemysłowionych, uważają, że kraje o wysokim poziomie ekonomicznym są winne globalnemu zanieczyszczeniu środowiska. Korea z kolei jako jedyna, w pierwszej kolejności obarczyła odpowiedzialnością za ten problem kraje rozwijające się.

Wyniki badań przedstawione w niniejszej pracy wskazują, że więcej dziewcząt z WPN niż z NPN oraz dziewcząt ogółem obarcza odpowiedzialnością za ten stan rzeczy kraje rozwinięte, natomiast więcej dziewcząt z NPN i chłopców ogółem obarcza odpowiedzialnością kraje rozwijające się (Ryc.V.3).

Tabela V.3. Odpowiedzi obywateli różnych krajów na pytanie odnośnie krajów odpowiedzialnych za obecne problemy środowiskowe. Dane Instytutu Gallupa oraz wyniki własne (podkreślenie).

Kraje	Kraje odpowiedzialne za problemy środowiskowe (%)		
	Rozwinięte	Rozwijające się	Oba typy krajów
Słabo rozwinięte			
Indie	31	13	46
Filipiny	30	14	54
Turcja	40	13	38
Chile	37	9	50
Polska – ogólnie	45	7	39
<u>Polska – warszawscy maturzyści</u>	<u>27</u>	<u>24</u>	<u>49</u>
Meksyk	37	6	50
Średnio rozwinięte			
Brazylia	32	8	56
Węgry	28	9	56
Urugwaj	38	5	49
Rosja	30	5	56
Korea	33	37	23
Wysoko rozwinięte			
Irlandia	40	4	46
Wielka Brytania	37	6	50
Holandia	53	2	40
Kanada	38	3	56
Niemcy	55	4	37
Dania	64	5	27
USA	29	4	61
Finlandia	58	5	33
Norwegia	65	3	26
Japonia	41	11	28
Szwajcaria	46	5	46

Rycina V.3. Odpowiedzi warszawskich maturzystów w zależności od szkół z niższym (NPN) i wyższym (WPN) poziomem nauczania oraz w zależności od płci, na pytanie, które kraje są odpowiedzialne za obecne problemy środowiskowe na świecie?
Różnice rodzaju istotnie statystycznie po poziomie $p < 0,001$

Na zakończenie niniejszej prezentacji wyników należy stwierdzić, że na większość pytań młodzież z dwóch różnych poziomów nauczania odpowiedziała podobnie, ale różne odpowiedzi uzyskano w pewnych kluczowych problemach, i są one podane w podsumowaniu.

Dość duże różnice wystąpiły w odpowiedziach chłopców i dziewcząt. Dziewczęta bardziej zdecydowanie i z większym zaangażowaniem wypowiadały się na prawie każdy temat dotyczący współczesnych problemów środowiskowych. Być może podłoża tego zjawiska należałoby szukać w ich większej wrażliwości na czynniki środowiskowe (ekosensytywności – percepcja bodźców), która jest zarazem osłoną przed znacznymi biologicznymi zmianami dostosowawczymi do nowych warunków, które mogą być niekorzystne dla organizmu przyszłej matki i jej płodu (Wolański, 2005).

4. Podsumowanie

1. Warszawscy maturzyści lepiej ocenili jakość swojego środowiska lokalnego niż środowiska na świecie. Informację taką podało więcej dziewcząt ze szkół o wyższym (WPN) niż niższym (NPN) poziomie nauczania. Podobna ocena charakteryzowała większość obywateli 22 państw.
2. Zdaniem maturzystów najważniejszym problemem środowiskowym Polski jest ogólne zanieczyszczenie, a następnie problem z odpadami i ich sortowaniem. Ważnym spostrzeżeniem jest jednak fakt, że istotnie więcej maturzystów obojga płci z NPN (28%) niż WPN (13%) nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie, co wskazuje na konieczność wprowadzenia edukacji ekologicznej

do wszystkich typów szkół. Obywatele 22 państw najczęściej wskazywali na skażenie powietrza i zanieczyszczenie wody, jako najważniejszy problem ich krajów.

3. Maturzyści w większości uważają, że odpowiedzialność za ochronę środowiska powinna znajdować się w rękach mieszkańców danego kraju i tak uważa więcej dziewcząt niż chłopców. Według obywateli większości państw rola ta powinna przypadać rządowi.
4. Według warszawskich maturzystów ochrona środowiska jest zadaniem priorytetowym względem rozwoju ekonomicznego. Tak uważa więcej uczniów ze szkół o NPN niż WPN oraz więcej dziewcząt niż chłopców. Podobna jest opinia większości obywateli 22 państw.
5. Młodzież warszawska uważa, że największym problemem ich lokalnego środowiska jest niska jakość wody i powietrza. Odnośnie jakości powietrza tak wypowiada się więcej chłopców z NPN niż z WPN oraz więcej dziewcząt niż chłopców. Podobnie uważa większość obywateli Azji, Europy Wschodniej i Zachodniej oraz Skandynawii.
6. Przyczynę obecnego stanu zanieczyszczenia środowiska w Polsce maturzyści widzą w odpadach. Uważa tak więcej dziewcząt ze szkół o wyższym niż niższym poziomie nauczania oraz generalnie więcej dziewcząt niż chłopców. Większość ankietowanych z 22 krajów za ten stan rzeczy w swoich krajach obwinia rzemiosło i przemysł.
7. Działania pomocne dla rządu odnośnie rozwiązywania problemów środowiskowych to zdaniem maturzystów bardziej restrykcyjne prawo dla rzemiosła i przemysłu. Tak uważa więcej chłopców z NPN niż z WPN oraz więcej dziewcząt niż chłopców. Podobnie wypowiedziała się prawie połowa ankietowanych państw, w tym Polska. Obywatele krajów wysoko rozwinięte opowiedzieli się głównie za zakazem sprzedaży niebezpiecznych produktów.
8. Nieco ponad połowa maturzystów wypowiedziała się za zgodą na płacenie wyższych cen za produkty, aby rzemiosło i handel mogły skutecznie chronić środowisko. Tak też uważa większość ankietowanych w krajach wysoko rozwiniętych. Jedynie obywatele pięciu państw o niskim i średnim dochodzie, jak również z Japonii, wypowiedzieli się przeciw podwyższaniu cen.
9. Maturzyści warszawscy uważają, że wpływ grupy obywateli na rozwiązywanie problemów środowiskowych jest dużo większy niż działania indywidualne. Podobnie wypowiedziała się większość przedstawicieli badanych państw, a jedynie Polacy i Węgrzy w badaniach Gallupa uważają, że wpływ ten jest mały.
10. Według maturzystów ich indywidualny wkład w ochronę środowiska polega przede wszystkim na unikaniu używania szkodliwych produktów. Czyni tak więcej dziewcząt niż chłopców. Podobnie wypowiada się większość ankietowanych na świecie.

11. Za najważniejszy problem na świecie maturzyści uważają ginięcie lasów i dżungli tropikalnych. Tak też wypowiedziała się większość obywateli krajów Europy Zachodniej i Skandynawii oraz Brazylijczycy, Filipińczycy i Polacy
12. Warszawscy maturzyści w większości wyrazili zgodę na wkład finansowy Państwa do agencji międzynarodowej w celu rozwiązywania problemów środowiskowych. Tak uważa więcej dziewcząt z WPN niż z NPN oraz więcej dziewcząt niż chłopców. Takie jest też zdanie większości obywateli wszystkich ankietowanych 22 państw.
13. Odpowiedzialnością za zagrożenie środowiskowe na świecie maturzyści obciążyli zarówno państwa rozwinięte jak i rozwijające się. Tak uważa więcej dziewcząt z WPN niż z NPN oraz więcej dziewcząt niż chłopców. Takie samo zdanie mają obywatele większości krajów słabo i średnio rozwiniętych, podczas gdy mieszkańcy krajów wysoko rozwiniętych winią głównie swoje państwa za ten stan rzeczy.
14. W większości pytań to dziewczęta, bardziej niż chłopcy, wykazywali wrażliwość na problemy środowiskowe.

5. Piśmiennictwo

- BURGER T., SADOWSKI A., 1994. Świadomość społeczna. Niderlandy ekologiczne. Raport, Instytut na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa.
- BURGER T., 2000. Świadomość ekologiczna społeczeństwa polskiego u progu XXI wieku. Raport, Instytut na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa.
- DUNLAP R.E., GALLUP G.H. GALLUP A.M., 1992. The health of the planet survey. A preliminary report on attitudes toward the environment and economic growth measured by surveys of citizens in 22 nations to date. The George H. Gallup International Institute, A non-profit education and research organization, Princeton, New Jersey.
- FUNDALI I., 2002. Kultura ekologiczna młodzieży na przykładzie regionu świętokrzyskiego. Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce.
- GRABSKI M., 1990. Świadomość ekologiczna młodzieży z województwa jeleniogórskiego. *Aura* 9: 5-8.
- IG, 2002. Informator Gimnazjalisty, Perspektywy Press, Warszawa.
- JERZAK I., JERZAK L., 1996. Postawy polskich uczniów wobec środowiska. *Przyroda Polska*, 10:21-24.
- SOŁDRA-GWIŹDŹ T., 2002. W kręgu przyrody i społeczeństwa. Studia nad świadomością ekologiczną młodzieży Opolszczyzny. Wydawnictwo Państwowego Instytutu Naukowego, Opole.
- WOLAŃSKI N., SINIARSKA A., 2001. Wychowanie do środowiska w świetle ekologii człowieka. W: *Edukacja Ekologiczna na progu XXI wieku*, J. Czartoszewski (red.), 63-85, Wydawnictwo Księży Werbistów, Warszawa.
- WOLAŃSKI N., 2005. *Rozwój Biologiczny Człowieka*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- WÓDZ J., 1993. *Zagrożenia ekologiczne. Warunki życia. Wizje przyszłości*. Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice.

Ankieta na temat problemów środowiskowych 2003 (wybrane pytania wg ankiety Instytutu Gallupa)

Proszę zakreślić płeć: K M i podać nazwę szkoły.....

1 (3). Jak oceniasz jakość środowiska w naszym kraju?.....(proszę wpisać odpowiednią literkę):

(A) – Bardzo dobra; (B) – dobra; (C) – zła; (D) – bardzo zła

1) W Twojej miejscowości?..... 2) Na świecie?.....

2 (5). Co jest najistotniejszym problemem środowiskowym naszego kraju? Jeżeli uważasz, że takich problemów nie ma, proszę to napisać.

3 (7). Kto powinien ponosić podstawową odpowiedzialność za ochronę środowiska w naszym kraju? (proszę zaznaczyć właściwą odpowiedź)

(A) – Rząd (B) – Rzemiosło i przemysł (C) – Każdy obywatel (D) – Grupa obywateli

4 (8). Z którym ze zdań dotyczących środowiska i ekonomii zgadzasz się bardziej? (proszę zaznaczyć właściwą odpowiedź)

(A) - Ochrona środowiska powinna być priorytetowa nawet kosztem ryzyka obniżenia rozwoju ekonomicznego.....
(B) - Rozwój ekonomiczny powinien być priorytetowy nawet, jeśli ucierpi na tym w jakimś stopniu środowisko.....

5 (9). Oto lista możliwych przyczyn, z których mogły wyniknąć problemy związane ze środowiskiem. Jak, wg Ciebie przyczyniły się one do tych problemów w naszym kraju? (A) – bardzo; (B) – średnio; (C) – nie bardzo; (D) – wcale

1. <i>Przeludnienie</i> - zbyt dużo ludzi zużywa zasoby środowiska.....	4. <i>Brak wykształcenia</i> - ludzie nie wiedzą jak chronić środowisko.....
2. <i>Nasz rząd</i> - nie kładzie wystarczająco dużego nacisku na ochronę środowiska.....	5. <i>Rzemiosło i przemysł</i> - bardziej troszczy się o swój rozwój niż o ochronę przyrody.....
3. <i>Odpadki</i> - ludzie używają więcej zasobów przyrody niż tego potrzebują i zbyt wiele wyrzucają.....	6. <i>Technologia</i> - sposób produkcji różnych materiałów wymaga zbyt wielu zasobów i tworzy dużo zanieczyszczeń.....

6 (10). Oto kilka działań, które mogłyby być pomocne dla rządu w rozwiązaniu problemów środowiskowych w naszym kraju. Pamiętaj, że z tymi działaniami wiąże się koszty, proszę wpisać (dla każdego z osobna) czy jesteś: (A) – zdecydowanie za; (B) – raczej za; (C) – przeciw; (D) – zdecydowanie przeciw tym działaniom

1. Bardziej restrykcyjne prawo związane z ochroną środowiska dla rzemiosła i przemysłu.....	4. Popieranie badań naukowych w celu znalezienia nowych możliwości kontrolowania zanieczyszczeń.....
2. Wprowadzenie prawa wymagającego od wszystkich obywateli ochrony bogactw naturalnych i ograniczenia zanieczyszczenia.....	5. Ograniczenie eksportu bogactw naturalnych do innych krajów.....
3. Dostarczenie informacji odnośnie planowania rodziny oraz dowolna kontrola urodzeń dla wszystkich obywateli, którzy tego chcą w celu redukcji poziomu urodzeń.....	6. Zakazanie sprzedaży produktów, które nie są bezpieczne dla środowiska.....

7 (11). Zwiększone wysiłki rzemiosła i przemysłu, aby poprawić jakość warunków środowiskowych mogą doprowadzić do wzrostu cen kupowanych dóbr (produktów). Czy jesteś gotów płacić wyższe ceny, aby przemysł mógł lepiej chronić środowisko naszego życia, czy też nie? (proszę zaznaczyć właściwą odpowiedź)

(A) – Tak (B) – Nie

8 (12). Jak wielki wpływ na rozwiązanie problemów związanych ze środowiskiem ma: (proszę wpisać przy obu odpowiedziach odpowiednią literkę) (A) – bardzo duży; (B) – duży; (C) – mały; (D) – prawie żaden

1. Indywidualny obywatel..... 2. Grupa obywateli.....

9 (13). Oto lista problemów obecnie nękających wiele państw. Jak ważny jest każdy z nich w Twojej miejscowości?

(proszę wpisać przy każdym odpowiednią literkę): (A) – bardzo ważny; (B) – ważny; (C) – mało ważny; (D) – nieistotny

1. Niska jakość wody.....	4. Nieodpowiednie odprowadzanie ścieków, niski stan sanitarny i niewłaściwy wywóz śmieci.....
2. Niska jakość powietrza.....	5. Przeludnienie.....
3. Skażona gleba.....	6. Zbyt duży hałas.....

10 (14). Świat jako całość. Proszę zaznaczyć, który z poniższych problemów środowiskowych jest: (A) – bardzo poważny; (B) – poważny; (C) – niezbyt poważny; (D) – nie ważny

1. Zanieczyszczenie środowiska i zapylenie.....	4. Giniecie gatunków roślin i zwierząt.....
2. Zanieczyszczenie rzek, jezior i oceanów.....	5. Giniecie lasów i dżungli tropikalnych.....
3. Erozja gleby, zanieczyszczenie obszarów, utrata ziemi rolniczej.....	6. Globalne ocieplenie klimatu i „efekt cieplarniany”.....
	7. Utrata warstwy ozonowej w atmosferze ziemskiej.....

11 (15). Jaka jest Twoja opinia wobec tego, by nasz rząd wniósł pieniądze do międzynarodowej agencji w celu rozwiązywania globalnych problemów środowiskowych? (proszę zaznaczyć właściwą odpowiedź)

(A) – zdecydowanie za (B) – raczej za (C) – przeciw (D) – zdecydowanie przeciw

12 (18). Które kraje są bardziej odpowiedzialne za obecne problemy środowiskowe na świecie?(proszę zaznaczyć właściwą odpowiedź)

(A) – Kraje rozwinięte (B) – Kraje rozwijające się (C) – Oba typy krajów

13 (22). Czy kiedykolwiek podjąłeś się wykonania jakiegś z wymienionych poniżej akcji? (proszę zaznaczyć właściwą odpowiedź)

(A) - Unikanie używania pewnych produktów, które są szkodliwe dla środowiska
(B) - Jestem aktywnym działaczem w grupie osób lub organizacji, która pracuje dla ochrony środowiska
(C) - Głosowałem lub pracowałem dla kandydatów (do wyborów) ze względu na ich stosunek do spraw środowiskowych

Consciousness of some environmental problems among Warsaw youth

ABSTRACT

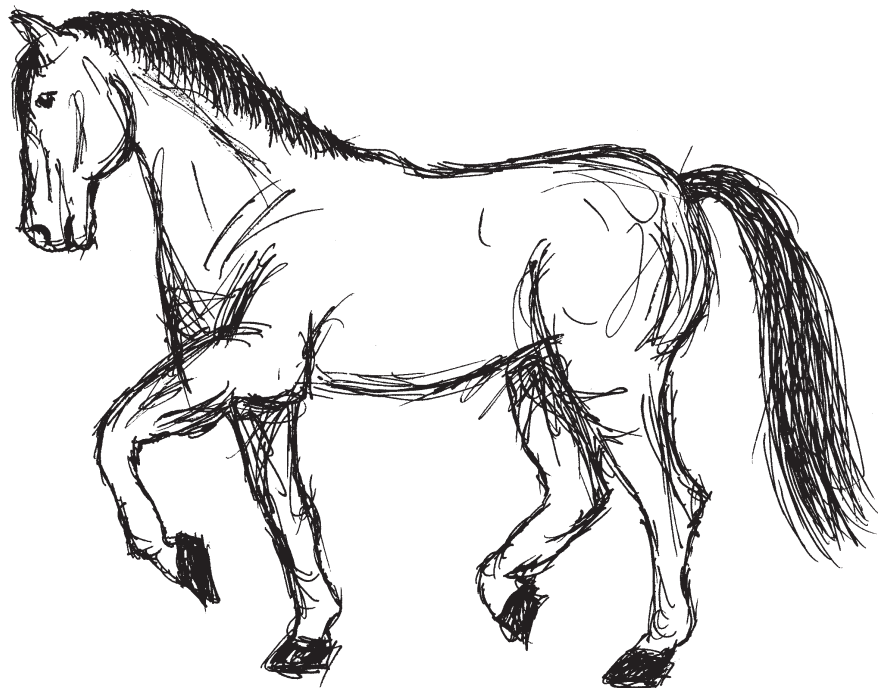
This paper concerns the present and most important environmental problems related to the state of environment and economic development on the local, national and world scale. The material consists of 414 pupils from the last grade of high schools: 108 boys and 88 girls from the two schools with higher level of education (HEL) and 106 boys and 112 girls from two schools with lower level of education (LEL). The George H. Gallup Institute inquiry was used and pupils answered on 13 questions. The survey was conducted from October to November 2003. Pupils were surveyed via face to face interviews. Answers were considered regarding the level of education and gender of responders, as well as it was compared with results of the 1992 Gallup Institute survey from 22 nations covering most continents and all levels of economic development. In each country, representative samples of adults (generally 1000 or more) were investigated.

The Warsaw youth better estimates the quality of their local environment (Warsaw) than nation's and world's one. So do the majority of respondents from 22 countries. The most important environmental problem facing Poland, according to Warsaw pupils, is general pollution, whereas the majority of respondents from 22 countries are more likely to volunteer air and water pollution. The answer for the question "which one – the government, business and industry or citizens have the primary responsibility for protecting the environment?" is different comparing the Warsaw youth and respondents from 22 nations. The first one points to citizens, whereas the majority of respondents from most nations assign primary responsibility for environmental protection to the government. Majority of respondents in Warsaw and in 22 nations state that environmental protection should have priority even at the risk of slowing down economic growth. Responders from Warsaw, Asia, East and West Europe and Scandinavia charge local environmental problems like poor water and air quality as very serious. The cause of nation's environmental problem the high school pupils see in waste by individuals, however across the 22 nations responders are most likely to point to business and industry as the major contributors of these problems. According to actions the government could take to help solve environmental problems the Warsaw youth and majority of the Gallup survey responders point to stronger environmental protection laws for business and industry. The only responders of nations with high income ban the sale of products that are unsafe for the environment. Over half of the Warsaw youth and most responders from high income nations indicate a willingness to pay higher prices for increased environmental protection. Majority of the high school pupils and responders of 22 nations are more likely to see citizen actions as being effective for environmental protection (answers: great deal, fair amount). The personal involvement in adding the environment is base on avoiding environmentally harmful products - such declaration give most of responders from Warsaw, as well as from 22 nations. The the Warsaw youth and majority of responders from the Gallup survey point to loss of rain forest as the global

problem. Majority of responders both from Warsaw and 22 nations say that they either “strongly favor” or “somewhat favor” their own government “contributing money to an international agency to work on solving global environmental problems.” The problem of responsibility for world’s environmental problem is seen a little different by nations according to their economic level. The responders of low and middle income nations, including the Warsaw youth, blame both, industrialized and developing nations for this problem, whereas high income responders are most likely to blame developed nations only.

The comparison according to gender and levels of education revealed that girls act more determinedly and with larger commitment in answering the questions concerning current environmental problems, and this is more express in the school with HEL than LEL. The reverse situation is seen in boys where those more active attend the LEL schools.

The important conclusion concerns the open-ended question: “Thinking about our nation as a whole, what is the most important environmental problem facing our nation?” There were much more responders from the LEL schools saying “I do not know” (25% of boys and 30% of girls) than from the HEL schools (11% and 15%, respectively). This shows how important is to include the environmental education to the school educational program in the whole country.

Rys. Aleksandra Wawer